

спробу запропонувати деякі території Північно-Західного Причорномор'я (а саме на території Одеської області), які є перспективними для заповідування.

Одеська область характеризується особливими природними умовами, які обумовлені її приморським розташуванням. Інтенсивна господарська діяльність, нерациональне господарювання, нехтування законами природи спричинили тяжкі, часто незворотні зміни в природному середовищі регіону.

Деградують цінні унікальні причорноморські лимани (Хаджибейський, Тилігульський, Куяльницький), які утворилися в результаті відносного занурення прибережних частин суші; на берегах цих рідкісних геологічних утворень тисячоліттями формувалася унікальна флора і фауна. Лікувальні грязі Куяльницького лиману визнані еталонними за їх лікувальними властивостями, а на березі лиману розташований курортний комплекс міжнародного значення.

Значної деградації зазнали приморські рекреаційні зони, перш за все унікальні пляжі, де здійснюється несанкціонована забудова базами відпочинку (селища Затока, Кароліно-Бугаз, Санжейка, Примор'є і т. ін.) та приватними будинками. Ділянки закладів відпочинку, всупереч архітектурно-планувальній документації та сучасним вимогам природоохоронного законодавства розміщуються в межах берегової зони поблизу від зрізу води, 100-метрова водоохоронна зона не витримується [2, 229].

Безсистемний техногенний вплив позначився на генофонді флори і фауни на берегах лиманів та в прибережній смузі Чорного моря. Зараз збереглося 50 % природної рослинності, яка перебуває на різних етапах стадії трансформації. Особливу тривогу викликає стан генофонду рідкісних і таких, що знаходяться під загрозою зникнення, видів тварин і рослин.

Незважаючи на кризовий стан берегів лиманів та прибережної смуги Чорного моря, лише в цих місцях зберігається можливість зустрітися з

степовими та прибережно-морськими типами екосистем, де відношення адвентивних видів рослин до аборегенних є 50%:50 % [8,143], де зростає достатня кількість видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України (*Stipa capillata*...), де знаходяться ще великі запаси лікарських та декоративних рослин.

Однією з найефективніших форм збереження біотичної різноманітності є охорона її в межах біосферних резерватів (далі БР), яку можна організувати на берегах причорноморських лиманів та на прибережній смузі Чорного моря. Біосферні резервати — напівфункціональні природоохоронні території, які повинні включати в себе як природні так і антропогенно змінені ландшафти. Згідно з рекомендаціями МАБ ЮНЕСКО, на території БР виділяють три функціонально відмінні зони: заповідне ядро (А), буферну (В) і транзитну (С). Пріоритетною для зони А є репрезентативно-консерваційна функція, для зони В — захисна (захист зони А за принципом буфера), для зони С — екологічно обгрунтоване природокористування.

Щодо охорони біорізноманіття, то таку функцію повинні виконувати у різний спосіб усі зони. У зоні А, що включає первинно природні екосистеми, збереження природної різноманітності слід здійснювати шляхом повної консервації й невтручання. У зоні В, яка повинна бути значною за площею і, відповідно, охоплювати значну кількість як природних, так і змінених екосистем, режим охорони біорізноманітності повинен диференціюватися від повної охорони до екологічно обгрунтованого господарського втручання. У зоні С, процес використання природних ресурсів є найінтенсивнішим, ця функція повинна виконуватися за принципом постійного відновлення природних екосистем. Представлена форма заповідування найменше розходиться з інтересами людей, які знайшли можливість окультурення згаданих територій і найефективніше, при гнучкій організації, вона зможе адаптуватися в прибережній зоні Чор-

ного моря і на берегах причорноморських лиманів.

Включивши береги причорноморських лиманів і прибережну смугу Чорного моря до Національної екологічної мережі, створивши біосферний резерват, обласна адміністрація виконає одне із завдань Програми у питаннях охорони та відтворення водних ресурсів, а саме екологічно оздоровить природні території захисних смуг уздовж берегів водних об'єктів і крутосхилових ділянок [10, 4-7]. Реалізація Програми на берегах причорноморських лиманів та в прибережній смузі Чорного моря сприятиме запобіганню безповоротної втрати частини гено-, демо-, цено- та екофону Північно-Західного Причорномор'я; розвитку ресурсної бази для заняття туризмом, відпочинку та оздоровлення населення; удосканаленню природоохоронної нормативно-правової бази та її гармонізації з міжнародною.

Включивши береги причорноморських лиманів до національної екологічної мережі, обласна державна адміністрація виконує одне із завдань Програми у питаннях охорони та відтворення водних ресурсів, а саме — екологічно оздоровить природні території захисних смуг уздовж берегів водних об'єктів і крутосхилових ділянок.

Правовою основою формування Екологічної Національної мережі на берегах причорноморських лиманів та прибережної смуги є закон України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про природно-заповідний фонд України", "Про тваринний світ", "Про рослинний світ", "Земельний кодекс України", "Водний кодекс України" [Див. Л-ру: п. 10,11,12,13].

Керуючись названими міжнародними договорами України, береги причорноморських лиманів можна розглядати і як перспективні для заповідування, як природні ділянки міжнародного значення: Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовища існування водоплавних птахів (1971), — Конвенція про охорону біологічного різноманіття (1994), — Конвенція про охорону ди-

кої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі (1979), — Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (1995), — Конвенція про захист Чорного моря від забруднення (1992) [Див. Л-ру п.3,4,5,6].

Фінансове забезпечення комплексу заходів, передбачених Програмою, здійснюватиметься за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, грантів Глобального екологічного фонду та інших міжнародних екологічних організацій [10,4-7]. Але найбільш вагомим внеском у природоохоронну діяльність є внески, які надходять до місцевих бюджетів від платежів за природокористування в області і складають більше 50 млн. грн. щорічно. На сучасному етапі ці кошти використовуються не для природоохоронних цілей [7, 230].

Таким чином, до територій, які ми рекомендуємо внести до Загальнонаціональної екологічної мережі, відносяться ділянки прибережної смуги Чорного моря і ділянки берегів причорноморських лиманів, які не ввійшли до складу природно-заповідного фонду Одеської області (Будацький, Хаджибейський, Куяльницький, Тилігульський), але мають велику рекреаційну та біосферну цінність.

Література

1. Конституционное право зарубежных стран. Учебник для вузов / Под общей редакцией М. В. Баглая, Ю. М. Мибо, Л. М. Єнтина. — М.: Норма — Инфра, 2000. — 832с.
2. Білявський Г. О., Падум М. М., Фудруй Р. С. Основи загальної екології. — К., 1995. — 368 с.
3. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовища існування водоплавних птахів // Вісник Верховної Ради України. — 1996. — №50. — Ст. 279.
4. Конвенція про біологічне різноманіття // Вісник Верховної Ради України. — 1994. — №49. — Ст. 433.
5. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі // Вісник Верховної Ради

України. — 1996. — № 50. — Ст. 278.

6. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення // Вісник Верховної Ради України. — 1994. — № 23. — Ст. 172.

7. І. Д. Лоева та інші. Стратегія регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки Одеської обл. // Сб. научних статей. Екологіческие проблемы городов, рекреационных зон и природных территорий. — Одесса: ОЦНТЭИ, 2000. — С. 228–235.

8. Петрик С. П., Корлюк С. С. Екологічна ситуація на берегах Хаджибейського лиману на прикладі його флори та пропозиції щодо її охорони // Сб. научних статей. Екологіческие проблемы городов, рекреационных зон и природных территорий. — Одесса: ОЦНТЭИ, 2000. — С. 228.

9. Васильева-Немерцалова Т. В., Коваленко С. Г., Ружицкая И. Г. Экологичес-

кие аспекты современной флоры урбанизированных территорий Причерноморья // Экологические проблемы городов и рекреационных зон, — Одесса: ОЦНТЭИ, 1999. — С. 3–9.

10. Закон України " Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 — 2015 роки // Голос України. — 2000. — № 209, 14 листопада. — С. 4–7.

11. Закон України "Про природно — заповідний фонд України"/Вісник Верховної Ради України. — 1992. — №34. — Ст. 502.

12. Закон України " Про тваринний світ" //Вісник Верховної Ради України. — 1993. — № 18. — Ст. 191.

13. Закон України " Про природно — заповідний фонд України //Вісник Верховної Ради України. — 1992. — №34. — Ст. 502.

С. П. Петрик

Одесский национальный университет, кафедра гражданско-правовых дисциплин,
Французкий бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

РЕЗЮМЕ

В контексте требований дальнейшего усовершенствования и развития экологического законодательства Украины, в соответствии с Все-европейской стратегией сохранения биологического разнообразия, обоснованно рекомендуется некоторые площади Юга Украины внести в общую Национальную экологическую сеть.

Ключевые слова: право на благоприятную окружающую среду, природно-заповедный фонд, биоразнообразие, причерноморские лиманы, национальная экологическая сеть, правовая база.